

AVROPA İTTİFAQININ “YAŞIL SÖVDƏLƏŞMƏSİ”

UOT 327; 930.22

<https://doi.org/10.30546/3006-0346.2024.6.84.018>

MƏHƏBBƏT SEYİDOVA

Bakı Dövlət Universitetinin
Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının
doktorantı

E-mail: mahabbatseyidova78@gmail.com

Giriş

2019-cu ilin dekabrında Avropa Komissiyası Avropa İttifaqının iqtisadiyyatını ekoloji cəhətdən davamlı etmək üçün nəzərdə tutulmuş iddialı tədbirlər paketi olan Aİ “Yaşıl Sövdələşməni” təqdim etdi [European Commission (2020). Stepping up Europe's 2030 climate ambition: investing in a climate-neutral future for the benefit of our people s.12-20]. “Yaşıl Sövdələşmə” 2050-ci ilə qədər iqlim neytrallığına nail olmağı və iqtisadi və sənaye artımı üçün imkanlar yaratmaq üçün iqlim keçidindən istifadə etməyi hədəfləyir. Müqavilə çirklənmənin azaldılmasına yönəlmiş geniş spektrli siyasət və subsidiyaları əhatə edir, eyni zamanda təmiz texnologiyalara tədqiqat və investisiyaları artırır. “Yaşıl Sövdələşmə” mahiyyətə Avropa iqtisadiyyatını və Avropa istehlak modellərini dəyişdirmək cəhdidir. Lakin o, Avropa enerji sisteminin əsaslı şəkildə yenidən qurulmasını nəzərdə tutduğuna görə və eyni zamanda Aİ-nin siyasi gündəmində çox mühüm yer tutduğuna görə “Yaşıl Sövdələşmə” Aİ və onun qonşuları arasında münasibətlərə təsir göstərəcək və Avropanın qlobal siyasətinin prioritetlərini yenidən müəyyənləşdirəcək. Beləliklə, “Yaşıl Sövdələşmə” xarici siyasətin bir hissəsi olub, qaçılmaz ciddi geosiyasi nəticələrə gətirib çıxaracaq.

Yaşıl sövdələşmə xarici siyasətdir. Birincisi, bu cür köklü struktur dəyişiklikləri Avropanın ticarət və investisiya modellərinin transformasiyasına gətirib çıxaracaq. 2019-cu ildə Aİ 320 milyard avro dəyərində enerjidaşıyıcıları idxal edib və Aİ-nin Rusiyadan idxalının 60%-dən çoxu enerjidaşıyıcıları olub. Bu axının kəskin azalması Aİ-nin əsas enerji təchizatçıları ilə əlaqələrinin yenidən qurulmasına gətirib çıxaracaq. Bəzi ölkələr, o cümlədən Rusiya, Əlcəzair və Norveç sonda əsas ixrac bazarını itirəcək. Avropanın yanacaq asılılığından uzaqlaşması bir sıra regional tərəfdaşlara mənfi təsir göstərəcək və hətta onların iqtisadi və siyasi mövqelərini sarsıda bilər [Africaoilandpower.com (2020). Algeria: Invest in the energy sector of Algeria, Special Report, Africa Energy Series.s.1-2].

İkincisi, qlobal xam neft idxalının təxminən 20%-i Avropanın payına düşür. Avropanın bərpa olunan enerjiyə keçidi nəticəsində neftə tələbatın azalması qlobal neft bazarına təsir göstərəcək, çünki bu, Aİ ilə ticarəti kiçik olsa belə, əsas ixracatçıların qiymətlərinin aşağı düşməsinə və gəlirlərinin azalmasına səbəb olacaq. Üçüncüsü, daha yaşıl Avropa təmiz enerji və təmiz texnologiyalarla qidalanan məhsul və xammalın idxalından daha çox asılı olacaq. Məsələn, Çinin ən böyük istehsalçısı olduğu nadir torpaq metalları batareyə istehsalında əsas rol oynayır. Bundan əlavə, Avropa böyük xalis enerji idxalçısı olaraq qala bilər, bir şərtlə ki, idxal olunan enerji dünyanın günəşlə zəngin ərazilərində istehsal olunan “yaşıl” hidrogen kimi ekoloji cəhətdən təmiz olmalıdır. Dördüncüsü, “Yaşıl Sövdələşmə” Avropanın beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinə təsir edəcək. Əgər Avropa şirkətləri bütün tənzimləmə xərclərini öz üzərinə götürsələr, həm ölkə daxilində, həm də beynəlxalq miqyasda rəqabət qabiliyyətləri azalacaq. Əgər Aİ yüksək karbonlu məhsulların idxalına tariflər tətbiq etməklə bu itkiləri məhdudlaşdırmağa çalışarsa, o, beynəlxalq ticarət şərtlərini təhrif etməkdə günahlandırıla bilər. Bu, xüsusilə karbontutumlu iqtisadiyyata malik iri ticarət subyektləri ilə münaqişələrə səbəb olacaq, əgər onlar transsərhəd karbon dəyişiklikləri mexanizmlərini qeyri-qanuni ticari baryer kimi qəbul etsələr. Amma ən əsası, “Yaşıl Sövdələşmə” xarici siyasətin bir hissəsidir, çünki iqlim dəyişikliyi qlobal problemdir. Tamamilə Aİ daxilində həyata keçirilən karbon keçidi qlobal istiləşmənin azaldılmasına əhəmiyyətli təsir göstərməyəcək, çünki qlobal istixana qazı emissiyalarının 10%-dən azı Avropanın payına düşür. Daha da pisi odur ki, Avropanın “Yaşıl Sövdələşməsi” sadəcə olaraq istixana qazı emissiyalarını ticarət tərəfdaşlarına ötürsə, o, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə üçün heç nə etməyəcək. Bu səbəbdən, Aİ qlobal istiləşməni cilovlamaq üçün iddialı, hüquqi cəhətdən məcburi çoxtərəfli sazişlərə təkan verəcək və bəzi digər məqsədlərini bu əsas prioritetə tabe etdirəcək. Avropa Komissiyası artıq etiraf edib ki, Avropanın

rəqabət qabiliyyətini qorumaq və karbon sızmasının qarşısını almaq üçün ya öz standartlarını ixrac etməli, ya da transsərhəd tənzimlənmə mexanizmini tətbiq etməli olacaq. Bütün bu amillər onu göstərir ki, Aİ yeni ticarət və investisiya sazişləri, maliyyə və texniki yardımın yeni modelləri və daha geniş mənada, davamlı investisiya və inkişafı təşviq edən beynəlxalq diplomatiyaya yeni yanaşma hazırlamalıdır. İxrac maraqlarına birbaşa təsir edəcək digər ölkələrlə, o cümlədən İran körfəzi ölkələri və Rusiya ilə münasibətlər də dəyişəcək.

Bütün bu xarici siyasət səyləri Aİ-nin beynəlxalq tərəfdaşları tərəfindən geosiyasi reaksiyaya səbəb olacaq. Cavab reaksiyaları bir-birini tamamlayan iqlim siyasətləri üzrə əməkdaşlıqdan, ticarət və investisiya axınlarını yönləndirmək üçün rəqabətli səylərə, “Yaşıl Sövdələşmə”nin təsirlərinə qarşı açıq düşmənçilik səylərinə qədər müxtəlif olacaq. Daha sonra digər ölkələrin (ABŞ, Çin, Rusiya, Əlcəzair və Səudiyyə Ərəbistanı kimi) “Yaşıl Sövdələşməni” necə qəbul edə biləcəyini və onların reaksiyalarının nə ola biləcəyini nəzərdən keçirmək vacibdir [Oertel J., Tollmann J., Tsang B. (2020). Climate superpowers: How the EU and China can compete and cooperate for a green future.s.7-13]. Uğur qazanmaq üçün Aİ “Yaşıl Sövdələşmə”nin iqtisadi tərəfdaşları və qonşu ölkələr üçün yarada biləcəyi çətinliklərin öhdəsindən gəlməlidir. Aİ-nin yalnız fəal mövqeyi potensial gərginliyi yenilənmiş beynəlxalq tərəfdaşlıq üçün fürsətlərə çevirməyə kömək edə bilər. Buna görə də “Yaşıl Sövdələşmə”ni dəstəkləmək üçün Aİ bir sıra xarici siyasət tədbirləri təklif edir. Buna görə də Aİ və onun üzvləri bu gündəliyi dəstəkləmək üçün xarici siyasətlərinin bütün alətlərini səfərbər etməlidirlər.

“Yaşıl Sövdələşmə”nin geosiyasi nəticələrinin müəyyən edilməsi. 2050-ci ilə qədər Avropada iqlim neytrallığına nail olmaq üçün “Yaşıl Sövdələşmə”yə əsasən, ən vacib vəzifəni həll etmək lazımdır: Aİ-də enerjinin istehsal və istehlak üsulunu dəyişdirmək. İqtisadiyyat miqyasında enerji istehsalı və istehlakı Aİ istixana qazı emissiyalarının 75%-dən çoxunu təşkil edir [IRENA (2019). Global energy transformation: A roadmap to 2050.s.5-9]. Aİ-nin enerji sisteminin demək olar ki, dördü üçü fosil yanacaqlara əsaslanır. Aİ-nin enerji balansında neft (34,8%) ilk yerdə, ikinci yerdə təbii qaz (23,8 %) və kömür (13,6 %) gəlir. Bərpa olunan enerji mənbələrinin payı artır, lakin onların rolu (13,9%), nüvə enerjisi-

nin payı (12,6%) kimi məhdud olaraq qalır [Eurostat, 2019.s.13-30]. “Yaşıl Sövdələşmə”nin hədəflərinə nail olunarsa, bu nisbət 2050-ci ilə qədər dəyişə bilər. Ancaq dəyişikliklər tədricən olacaq. Avropa Komissiyasının proqnozlarına görə, fosil (qalıq) yanacaqlar hələ də 2030-cu ildə Aİ-nin enerji ehtiyacının təxminən yarısını təmin edəcək. Lakin qalıq yanacaqlar, öz növbəsində, ətraf mühitin çirklənməsinin intensivliyi ilə fərqlənir. Enerji balansının ən çirkləndirici elementi olan kömürün istifadəsi 2030-cu ilə qədər əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmalı, neft və təbii qaz isə daha sonra mərhələli şəkildə dayandırılabilir. Neft və qazda ən çox dəyişikliklər 2030-2050-ci illər arasında baş verəcək. Gözlənilir ki, bu müddət ərzində neft demək olar ki, tamamilə dayandırılacaq və təbii qaz 2050-ci ilə qədər Aİ enerjisinin yalnız onda birini təmin edəcək. 2015-2030-cu illərdəki ssenaridən asılı olaraq, Aİ-yə kömür idxalı 71-77%, neft 23-25%, təbii qaz 13-19% azalacaq. 2030-cu ildən sonra neft və təbii qaz idxalında kəskin azalma gözlənilir: 2015-ci ilə müqayisədə neft idxalı 78-79%, təbii qaz isə 58-67% azalacaq. Aİ enerji sisteminin bu dərin transformasiyası geniş geosiyasi nəticələrə səbəb olacaqdır. Onları dörd kateqoriyada qruplaşdırmaq olar: 1) Aİ-yə qonşu olan neft və qaz hasil edən ölkələr üçün nəticələr; 2) Qlobal enerji bazarları üçün təsirlər; 3) Avropanın enerji təhlükəsizliyinə təsirləri; və 4) Qlobal ticarət üçün təsirlər, xüsusilə də karbon əvəzləmə mexanizminin tətbiqi [Borghesi S.D., Caro P. (2019). Revising Emission Responsibilities through Consumption-Based Accounting: A European and Post-Brexit Perspective // Sustainability.s.7-20].

Elektrikləşdirmə Avropa “Yaşıl Sövdələşmə”sinin həyata keçirilməsində əsas amillərdən biri olacaq. Bərpa olunan elektrik enerjisinə artan tələbatı ödəmək üçün Avropa yaxın onilliklərdə qonşu regionlardan günəş və külək enerjisi idxalına arxalana bilər. Xüsusilə Yaxın Şərq və Şimali Afrika dünyanın ən yaxşı günəş radiasiya mənbələrinə malikdir, eləcə də külək enerjisi üçün əlverişli yerlərdən hesab edilir. Bu bərpa olunan mənbələr ilk növbədə Yaxın Şərq və Şimali Afrikanın sürətlə artan enerji tələbatını ödəmək üçün istifadə edilsə də, gələcəkdə onların Avropaya ixracına ehtiyac yarana bilər. İstehsal və nəqliyyat texnologiyası xərclərinin azaldılması miqyas effekti hesabına qənaəti təmin edə bilərdi ki, onların indiyədək olmaması bu cür əməkdaşlıq sxemlərinin həyata keçirilməsinə mane olmuşdur.

2050-ci ilə qədər bərpa olunan mənbələrdən alınan elektrik enerjisinin çox hissəsinin karbondan neytral olacağı gözləndiyi üçün, elektrik enerjisinin bütün problemləri həll edə bilməyəcəyi nəzərə alınaraq, enerji sisteminin sektorlarının karbondan asılılığını azaltmaq üçün hidrogendən getdikcə daha çox istifadə edilir. Buna görə də Avropa “Yaşıl Sövdələşməsi”nə 2030-cu ilə qədər 40 Gvt bərpa olunan hidrogen elektrolizatorların quraşdırılması nəzərdə tutulan hidrogen strategiyası [European Commission (2020a). A hydrogen strategy for a climate-neutral Europe, COM(2020).s. 301] daxildir. Şimali Afrikanın bərpa olunan enerji potensialını və Avropaya coğrafi yaxınlığını nəzərə alaraq, region Avropa üçün rəqabətədavamlı bərpa olunan hidrogenin potensial təchizatçısı kimi görünür. Məsələn, Almaniya gələcəkdə ölkəsinə ixrac etmək niyyəti ilə Afrikanın ilk sənaye yaşıl hidrogen istehsalı müəssisəsini inkişaf etdirmək üçün Mərakeşlə əməkdaşlıq edir. Yaxın Şərq və Şimali Afrikadan (və ya Ukrayna kimi digər qonşulardan) bərpa olunan elektrik enerjisi və yaşıl hidrogenin gələcək idxalı müvafiq şaxələndirmə yolu ilə yumşaldılmalı olan yeni enerji təhlükəsizliyi problemləri yarada bilər. Avropanın ekoloji cəhətdən təmiz enerji mənbələrinə keçidi nəticəsində qlobal neft tələbatının azalması, xüsusilə qiymətlərin ucuzlaşması qlobal neft bazarına təsir edəcək. Təbii ki, qiymət enişinin miqyası digər ölkələrin dekarbonizasiya trayektoriyalarından da asılı olacaq. Təkcə Avropa neft istehlakını əhəmiyyətli dərəcədə azaldarsa və digər ölkələr faydalı qazıntıların çıxarılmasına arxalanmağa davam edərsə, Asiyada, Latın Amerikasında və Afrikadakı bazarlar və tələbat Avropanın getməsinə qismən və müvəqqəti olaraq əvəz edə bilər. Bununla belə, ümumilikdə, qlobal neft idxalında Avropanın payı o qədər böyükdür ki, bu, neft aktivlərinin dəyərinin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb ola bilər. Neft hasil edən ölkələrə dəyən zərər neft ixracından asılılıq dərəcəsi, eləcə də onların neftinin zərərsiz qiyməti ilə müəyyən ediləcək. Məsələn, Səudiyyə Ərəbistanı və İraq nefti nisbətən ucuz hasil edə bilər, bu da bir barel üçün təxminən 30 dollar və ya daha az xərcləri ödəyə bilər, Rusiya, Venesuela və Nigeriya isə itkisiz hasilat üçün daha yüksək qiymətlərə ehtiyac duyurlar. Beləliklə, aşağı qiymətli neft istehsalçıları, xüsusilə də Səudiyyə Ərəbistanı, “Yaşıl Sövdələşmə” nəticəsində qlobal neft qiymətlərindəki enişin öhdəsindən gəlmək və itkiləri minimuma endirmək

üçün daha yaxşı mövqe tuturlar. Orta müddətli perspektivdə onlar hətta bazar paylarını artırma bilərlər, çünki yüksək qiymətə malik istehsalçılar bazardan sıxışdırılıb çıxarılır. Bununla belə, hətta ucuz neft istehsalçıları da ucuzlaşmanın təsirini hiss edəcəklər. Hətta neftin indiki qiyməti 40 dollar/barel olsa belə, Səudiyyə Ərəbistanının büdcə kəsiri ÜDM-in 12%-ni təşkil edir [Grand S., Wolff K. (2020). Assessing Saudi Vision 2030: A 2020 review.s.8-11]. Bu o deməkdir ki, neft rentalarından uzaq iqtisadi diversifikasiya müxtəlif dərəcələrdə olsa da, bütün neft ixrac edən ölkələr üçün zəruri şərtidir.

Nəticə. AI karbonsuzlaşmanın mümkün sosial-iqtisadi nəticələri ilə bağlı başqalarına nümunə olmalıdır. İstixana qazlarının tullantılarının azaldılması üzrə qlobal səylərdə lider olan AI ölkələri sosial-iqtisadi nəticələrlə üzləşən ilk ölkələr sırasında olacaq. AI “Yaşıl Sövdələşməsi”nin məqsədi iqtisadiyyatın karbon intensivliyinin azaldılmasını ağıllı şəkildə təşviq etmək, sənaye transformasiyasının mənfi təsirlərini minimuma endirmək və prosesin maksimum sosial inklüzivliyini təmin etməkdir. Ədalətli keçid məsələləri, eləcə də iqlim siyasətinin yenidən bölüşdürülməsinin təsirləri karbon intensivliyinin azaldılması prosesində əsasdır. Bundan əlavə, yaşıl sənaye siyasəti, yaşıl sərmayə iş yerlərinin yaradılması və iqtisadi artım dekarbonizasiyanın faydalarını maksimuma çatdırmaq üçün əsas siyasət sahələridir. AI beynəlxalq tərəfdaşlarla təcrübə mübadiləsi məqsədilə çoxtərəfli formalar və platformalar yarada bilər. Bu cür platformalar, məsələn, Çində milli emissiya ticarətinin başlanmasına əhəmiyyətli töhfə verən karbon bazarı tərəfdaşları üçün AI təcrübəsini təkrarlamağa kömək edə bilər. Bütün bu istiqamətlər AI-nin “Yaşıl Sövdələşməsi”nin təşviqinə yönələn xarici siyasətinə dəstəyi təmin edə bilər. Bunlar digər dövlətlərin sövdələşmənin şərtlərinin yerinə yetirilməsi zamanı və iqlimdə ümumi dəyişikliyin nəticəsi ilə üzləşdikləri zamanı geosiyasi çağırışları nəzərə alır, həmçinin AI-nin birliyin hüduklarından kənar karbontutumlu iqtisadiyyatın azaldılması səylərinin yayılması üçün üsulları təklif edir ki, bu da “Yaşıl Sövdələşmə”nin uğur qazanma imkanlarını artırır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Africaoilandpower.com (2020). Algeria: Invest in the energy sector of Algeria, Special Report, Africa Energy Series. <https://www.africaoilandpower.com>*

dpower.com/wp-content/uploads/2020/02/AES_SR_AL-GERIA_2-1.

2. Borghesi S.D., Caro P. (2019). *Revising Emission Responsibilities through Consumption-Based Accounting: A European and Post-Brexit Perspective // Sustainability*. No. 11 (2).

3. European Commission (2020). *Stepping up Europe's 2030 climate ambition: investing in a climate-neutral future for the benefit of our people*, SWD/2020/176. <https://eur-lex.europa.eu/resource>

4. Eurostat (2019). *Energy, transport and environment statistics*. *Резюме доцмына*: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10165279/KS-DK-19-001-EN-N.pdf/76651a29-b817-eed4-f9f2-92bf692e1ed9>

5. European Commission (2020a). *A hydrogen strategy for a climate-neutral Europe*, COM(2020).

6. Grand S., Wolff K. (2020). *Assessing Saudi Vision 2030: A 2020 review // In-Depth Research & Reports*, Atlantic Council. <https://www.atlantic-council.org/in-depth-research-reports/report/assessing-saudi-vision-2030-a-2020-review>.

7. IEA (2020). *European Union 2020.*: <https://www.iea.org/reports/european-union-2020>.

8. IRENA (2019). *Global energy transformation: A roadmap to 2050 (2019 edition)*. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2019/Apr/IRENA_Global_Energy_Transformation_2019.

9. Oertel J., Tollmann J., Tsang B. (2020). *Climate superpowers: How the EU and China can compete and cooperate for a green future // Policy Brief*. 3 December, ECFR. <https://ecfr.eu/publication/climate-superpowers-how-the-eu-and-china-can-compete-and-cooperate-for-a-green-future>.

The EU Green Deal SUMMARY

The development of the global economy has led to environmental degradation. The need to develop a new paradigm for sustainable economic growth became clear. The economic development of the green economy is a new type of economic development that produces social development, environmental protection and inclusive production for all. In the transition to a green economy, it is developing with many people to enter over finance and technology. Europe's high-tech economies are making the transition to a green economy. A developing economy

recognizes the need for transformation, but the structure of their economies allows in many cases the purchase, processing and export of raw materials. This fact makes it difficult for these countries to meet modern carbon emission requirements. The European "Green Deal" is not only a tool to protect the environment, but also to protect the trade of European companies in international trade.

The European Union (EU) Green Deal is a plan to decarbonise the EU economy by 2050, structurally transform the EU's energy system, deeply transform the economy and step up efforts to combat climate change. But the plan will also have deep geopolitical consequences. The "Green Deal" will affect EU energy carriers and global markets, oil and gas producing countries neighboring the EU, Europe's energy security and, in particular, global trade patterns through the cross-border carbon regulation mechanism. Some of these changes are likely to have a negative impact on the economies of partner countries. The EU must fully understand and consider the consequences of its internal actions for the international context. He must be ready to handle the geopolitical aspects of the Green Deal. Building relationships with key neighbors such as Russia and Algeria, as well as global players including the US, China and Saudi Arabia, should be a key focus. The required efforts can be structured around some main areas of action: 1. Helping neighboring oil and gas exporting countries cope with the consequences of the Green Deal. There is a need to work with these countries to diversify their economies, including renewable energy and green hydrogen that can be exported to the EU in the future. 2. Increase the security of raw materials and reduce dependence on China in the first place. Key measures include diversifying supply, increasing recycling and developing alternatives for critical materials. 3. Collaborate with the United States and other partners to create a "climate club" whose members are willing to implement mechanisms such as transboundary carbon regulation.

Keywords: *Green economy, economic security, the EU Green deal, geopolitical importance of green economy.*

XÜLASƏ

Qlobal iqtisadiyyatın inkişafı ətraf mühitin deqradasiyasına səbəb olmuşdur. Dayanıqlı iqtisadi ar-

tım üçün yeni paradiqmanın işlənilib hazırlanması zərurəti aydın oldu. Yaşıl iqtisadiyyat iqtisadi inkişafın, sosial inkişafın, ətraf mühitin mühafizəsini və hamı üçün inklüziv inkişafı ehtiva edən yeni iqtisadi inkişaf növüdür. Yaşıl iqtisadiyyata keçid zamanı ölkələr maliyyə və texnologiya çatışmazlığı da daxil olmaqla bir çox problemlərlə üzləşirlər. Avropanın yüksək texnologiyalı iqtisadiyyatları yaşıl iqtisadiyyata keçidə rəhbərlik edir. İnkişaf etməkdə olan ölkələr yaşıl transformasiyaya ehtiyac olduğunu dərk edirlər, lakin onların iqtisadiyyatlarının strukturu bir çox hallarda xammalın çıxarılması, emalı və ixracına əsaslanır. Bu fakt bu dövlətlərin müasir karbon emissiya tələblərinə cavab verməsini çətinləşdirir. Avropa “Yaşıl Sövdələşməsi” təkcə ətraf mühitin qorunması cəhdi deyil, həm də beynəlxalq ticarətdə Avropa şirkətlərinin rəqabət qabiliyyətini qorumaq üçün bir vasitədir.

Avropa İttifaqının (Aİ) “Yaşıl Sövdələşməsi” 2050-ci ilə qədər Aİ iqtisadiyyatını karbonsuzlaşdırma, Aİ-nin enerji sistemini struktur olaraq dəyişdirmək, iqtisadiyyatı dərinlən transformasiya etmək və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə səylərini artırmaq planıdır. Amma planın dərin geosiyasi nəticələri də olacaq. “Yaşıl Sövdələşmə” Aİ-nin enerjidaşıyıcılarına və qlobal bazarlara, Aİ-yə qonşu olan neft və qaz hasil edən ölkələrə, Avropanın enerji təhlükəsizliyinə və xüsusilə də transsərhəd karbon tənzimlənməsi mexanizmi vasitəsilə qlobal ticarət modellərinə təsir göstərəcək. Bu dəyişikliklərin bəzilərinin tərəfdaş ölkələrin iqtisadiyyatına mənfi təsir göstərməsi ehtimalı var. Aİ öz daxili fəaliyyətlərinin beynəlxalq kontekst üçün nəticələrini tam anlamalı və nəzərə almalıdır. O, “Yaşıl Sövdələşmə”nin geosiyasi aspektlərini idarə etməyə hazır olmalıdır. Rusiya və Əlcəzair kimi əsas qonşularla, eləcə də ABŞ, Çin və Səudiyyə Ərəbistanı da daxil olmaqla qlobal oyunçularla əlaqələrin qurulması əsas diqqət mərkəzində olmalıdır. Tələb olunan səylər bir neçə əsas fəaliyyət sahəsi ətrafında strukturlaşdırıla bilər: 1. Neft və qaz ixrac edən qonşu ölkələrə “Yaşıl Sövdələşmə”nin nəticələrinin öhdəsindən gəlməyə kömək etmək. Gələcəkdə Aİ-yə ixrac oluna biləcək bərpa olunan enerji və yaşıl hidrogen daxil olmaqla, iqtisadiyyatlarını şaxələndirmək üçün bu ölkələrlə işləməyə ehtiyac var. 2. Xammal ehtiyatlarının təhlükəsizliyini artırmaq və ilk növbədə Çindən asılılığı azaltmaq. Əsas tədbirlərə təchizatın diversifikasiyası, təkrar emalın artırılması və kritik materiallar üçün alterna-

tivlərin hazırlanması daxildir. 3. Üzvləri transsərhəd karbon tənzimlənməsi kimi mexanizmləri həyata keçirməyə hazır olan “iqlim klubu” yaratmaq üçün Amerika Birləşmiş Ştatları və digər tərəfdaşlarla əməkdaşlıq etmək.

Açar sözlər: *Yaşıl iqtisadiyyat, iqtisadi təhlükəsizlik, Aİ yaşıl sövdələşmə, yaşıl iqtisadiyyatın geosiyasi əhəmiyyəti.*